

Halid Bulić

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

PRAGMATIČKE VRIJEDNOSTI PONAVLJANJA GRAFEMA U SMS PORUKAMA NA BOSANSKOM JEZIKU

Sažetak

U radu se analizira pojava multipliciranja grafema u SMS porukama na bosanskom jeziku, s naročitim osvrtom na njihovu pragmatičku dimenziju. Za potrebe istraživanja analizirano je prvih 5000 SMS poruka u *Sarajevskom korpusu SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023). Zapaženi primjeri s ponovljenim slovima mogu se razvrstati na sljedeće tipove: (1) primjeri s nenamjernim greškama, (2) skraćenice s ponavljanjem istih grafema, (3) ponavljanje grafema *c* u vrijednosti dentalnog klika sa značenjem prijekora, (4) geminacija i (5) alonžman. Neke skraćenice s ponavljanjem slova kao što su *pozz* 'pozdraviti, pozdrav' ili *sigg* 'siguran' karakteristične su upravo za tehnologijom posredovanu komunikaciju, najprije za SMS, i mogu se smatrati *tekstizmima*, odnosno maniom SMS komunikacije. Geminacija se često pojavljuje u stranim riječima i riječima orijentalnog porijekla, gdje se koristi u skladu s pravopisnom normom bosanskog jezika, ali zabilježeni su i primjeri svojevrsnog pretjerivanja u upotrebi geminacije u islamskom diskursu. Primjeri s alonžmanom pokazuju najviše raznovrsnosti s obzirom na namjere pošiljaoca poruke i osjećanja koja želi prenijeti, odnosno efekte koje želi postići svojom porukom.

Ključne riječi: SMS poruke, geminacija, alonžman, pragmatika, tekstizam

1. Komuniciranje putem SMS poruka ima niz konvencija po kojima se razlikuje od drugih oblika komunikacije. Na formiranje tih konvencija utjecala je sama priroda SMS komuniciranja, odnosno tehnologije putem kojih

se razmjenjuju SMS poruke. Ograničenje dužine poruke na 160 znakova, ista jedinična cijena poruke bez obzira na to sadrži li 1 ili 160 znakova, pisanje sitnim tipkama i na malim ekranima ohrabrialo je korisnike da se trude da pišu što jednostavnije, jeftinije, brže i sa što manje pritiskanja tipkovnice.

“Korištenje tradicionalnih *multi-tap* telefonskih tipkovnica s brojevima za pisanje slova (po formuli $a=2$, $b=22$, $c=222$, $d=3\dots$) zahtijevalo je mnogo više pritiskanja tipki nego što poruka ima znakova. To je ohrabrialo korisnike u pokušajima da uštede energiju i vrijeme na različite načine. Dostupnost ili nedostupnost znakova s dijakriticima utjecala je na njihovo korištenje, a potom i na povećanje mogućnosti za njihovu nestandardnu upotrebu. Veća cijena plaćanja poruka s dijakritičkim znakovima također je utjecala na njihovo izbjegavanje. Telefoni s ekranima osjetljivim na dodir omogućili su masovnu upotrebu QWERTZ tipkovnice, koja zahtijeva mnogo manje pritiska na tipke. U porukama napisanim pomoću tipkovnice s brojevima pogrešna slova uglavnom su susjedna slova u abecedi, a u porukama pisanim pomoću QWERTZ tipkovnice pogrešna slova su uglavnom fizički susjedna slova na tipkovnici. Automatske postavke za samoispriavljanje teksta daju svoj doprinos jeziku SMS poruka. Prvenstveno postavke u vezi s pisanjem velikog slova umnogome utječu na zastupljenost velikih slova u porukama, naročito na početku rečenice.” (Bulić 2023: vii)

1.1. Zahvaljujući svojoj posebnosti u odnosu na druge oblike komunikacije SMS poruke predstavljaju veoma zanimljivu građu za lingvistička istraživanja. Uprkos tome u bosnistici je broj radova o jeziku i stilu SMS poruka zanemariv.¹ Stoga postoji mnoštvo tema koje se tiču SMS komuniciranja na bosanskom jeziku koje su potpuno neistražene.

1.2. U ovom ćemo radu analizirati primjere nagomilavanja istih grafe-
ma, razvrstati ih s obzirom na razloge zbog kojih dolazi do multipliciranja, imajući u vidu prije svega njegovu pragmatičku vrijednost. Svaku ćemo

¹ Prema Bulić (2023: x), dosad su samo dva bosnistička rada posvećena jeziku SMS poruka i oba su o kraticama. Riječ je o radovima “Skraćivanje riječi u kratkim tekstualnim porukama (SMS-ovima) na bosanskom jeziku” Amele Šehović (2012) i “Skraćenice u tekstualnim porukama” Edne Klimentić (2016).

poruku smatrati *govornim činom*, koji ima formu (*lokucija*), čiji autor ima određenu namjeru, tj. porukom želi nešto postići (*ilokucija*), te koji, napokon, ima neki učinak na čitaoca (*perlokucija*).² U vezi s formom (lokucijom) zanimat će nas poruke u kojima se bar jedan grafem u okviru jedne ortografske riječi³ ostvaruje dvaput uzastopno. U vezi s ilokucijom zanimat će nas upotreba ponovljenih grafema, potom, ukoliko je moguće, utjecaj vanjezičkog konteksta na autorovu izvedbu (tekst) te eventualne promjene značenja koje izaziva ponavljanje grafema u odnosu na varijantu bez njihova ponavljanja. Za uvid u perlokuciju, odnosno učinke analizirane poruke, neophodno je raspolagati informacijom o reakciji adresata – poznavati kontekst i tekst odgovora na poruku, zatim je li odgovoreno telefonskim pozivom, ignoriranjem ili kako drukčije, imajući u vidu i kakva je reakcija povoljna i poželjna, a kakva nije. U ovom istraživanju nismo uvijek raspolagali informacijom o prijemu poruke s ponavljanim grafemima, ali to i nije presudno za tumačenje poslane poruke. U slučajevima kada smo imali uvid u tekst odgovora ili drukčiju informaciju o prijemu, koristili smo se njima samo kao kontekstualnom informacijom o poslanoj poruci.

2. Za potrebe ovog istraživanja analizirali smo prvih 5.000 poruka iz *Sarajevskog korpusa SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023). Budući da su ranija istraživanja pokazala da se “čak i na malom korpusu od nekoliko stotina poruka mogu pokazati zanimljivi lingvistički obrasci” (usp. Crystal 2008: 104)⁴, smatrali smo da će broj od 5.000 svakako biti dovoljan broj poruka za valjane zaključke o temi kojom se ovdje bavimo.

Sarajevski korpus sastoji se od 10.000 poruka na bosanskom jeziku, koje su poslali govornici bosanskog jezika drugim govornicima bosanskog jezika u periodu od 2002. do 2022. godine. Autori poruka raznovrsni su i u pogledu spola, dobi, obrazovanja i zanimanja, najvećim su dijelom iz Bosne i Hercegovine, ali su autori značajnog broja poruka i govornici bosanskog

² O pojmovima lokucije, ilokucije i perlokucije v. u Austin (1962: 94–107), Bakšić – Bulić (2019: 165–166), Palašić (2020: 28–30) ili drugim savremenim pregledima pragmatičkih tema.

³ O pojmu ortografske riječi v. Bulić (2011: 114–115) i Marković (2012: 7–9).

⁴ Svi prijevodi su naši.

jezika iz drugih država.⁵ *Korpus* je objavljen u obliku elektronske knjige na CD-u i ima ograničene mogućnosti automatske pretrage. Tačnije, može se pretraživati koliko i svaki PDF dokument. Za potrebe ovog rada u *Korpusu* smo tražili *aa, bb, cc...* i izdvojili poruke koje sadrže pogotke. Poruke smo potom analizirali i razvrstali, a rezultati analize navode se u nastavku rada.

3. U analiziranom korpusu prepoznato je nekoliko glavnih razloga zbog kojih dolazi do ponavljanja grafema. To su (1) nenamjerne greške, (2) korištenje istih grafema u skraćenicama, (3) višestruka upotreba grafema *c* kao oznake za dentalni klik, (4) geminacija i (5) alonžman. Unutar prepoznatih skupina mogu se praviti preciznije klasifikacije. Neki od prepoznatih primjera ili tipova primjera karakteristični su za SMS poruke, eventualno i za poruke na aplikacijama za instant dopisivanje, i mogu se smatrati izrazitom karakteristikom SMS jezika, odnosno primjerima *tekstizma*.

3.1. Nenamjerne greške, odnosno omaške u tekstovima SMS poruka “nisu posledica nepoznavanja i nepoštovanja pravopisnih i gramatičkih pravila, već nastaju usled određenih specifičnosti koje sa sobom nosi mobilni telefon, kao sredstvo za uspostavljanje ovog vida komunikacije. U pitanju su vrsta i veličina tastature, način kucanja poruka, veličina displeja, način rasporeda i raspodele funkcija unutar samog telefonskog aparata i slično” (Jelić – Polovina 2015: 422).

U analiziranom korpusu ponavljanje grafema usljed omaške ostvaruje se na dva načina: kao zamjena jednog grafema drugim koji je isti kao susjedni: *kkavir* (kk < kl), *trrbale* (rr < re), *zaboravoo* (oo < io), ili kao nepotrebno udvajanje nekog grafema: *Izvinini*⁶, *knjižiice*, *Koojim*, *mostta*, *Ooko*, *Poosto*, *prozoovi*, *siipurci*, *tekk*, *trreballi*, *Ttu*, *zajednoo*.

Neki primjeri udvajanja samoglasnika na prvi pogled izgledaju svrshodno i podsjećaju na alonžman. Usp.:

⁵ Detaljni podaci o nastanku i strukturi *Sarajevskog korpusa SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023) mogu se pročitati u njegovu *Predgovoru* (Bulić 2023).

⁶ Primjere ćemo navoditi u obliku u kome se navode u *Korpusu*, zadržavajući velika i mala slova, odsustvo dijakritika i sl. Budući da se *Sarajevski korpus SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023) može elektronski pretraživati, nećemo navoditi broj stranice ili broj poruke za svaki primjer. Navodit ćemo jedinstveni broj poruke samo u slučaju kad navodimo primjer veličine rečenice ili kad ilustriramo rijetku ili naročito značajnu pojavu.

- (1) Stigli su **siipurci**⁷ reci tetki (00366)
- (2) Selam alejkum Xxxxx. Molim Allaha da tvojoj majci **podarii** mjesto u najljepšem dijelu Dzenneta, a vama sabura i snage/ Xxxxx (00825)
- (3) Ja ću malo **kasnitii**, molim te reci profi (01279)

Međutim, uvid u širi kontekst pokazuje da nema razloga za takvo umnožavanje grafema i da je vjerovatno riječ o omašci pri tipkanju.

Iako je ponavljanje grafema u navedenim porukama nastalo slučajnom omaškom, ono može imati pragmatički značaj, ali ne na nivou ilokucije. Pošiljalac poruke nema namjeru da nešto postigne ponavljanjem grafema, ali njegova greška može imati posljedice u vidu pogrešnog razumijevanja ili nemogućnosti razumijevanja poruke. Takva mogućnost može ponukati pošiljaoca da se *samoispravi*⁸ u novoj poruci, čime nastaju nove za pragmatiku zanimljive činjenice.

3.2. Jedna od najviše komentiranih osobina SMS komuniciranja jeste često skraćivanje riječi radi uštede vremena, broja pritisaka na tipkovnicu, broja karaktera ili smanjenja cijene komuniciranja. Najčešće su u pitanju *prigodne skraćenice*, koje “nastaju u skladu s trenutnim potrebama osoba koje pišu” i “koje ne podliježu normativnom reguliranju” (Bulić 2022: 394), ali neke su i *konvencionalne* ili *ustaljene*, koje su “poznate (su) cijeloj jezičkoj zajednici ili bar njenom većem dijelu” (usp. *ibid.*, 395). U ovom radu zanimaju nas samo skraćenice u kojima dolazi do uzastopnog ponavljanja nekog grafema.

3.2.1. Ponavljanje grafema u okviru skraćenice uglavnom nastaje kao rezultat slučajnosti. Ukoliko je riječ o *složenoj skraćenici (akronimu)*, do ponavljanja grafema u njoj dolazi ako se skraćuje skup riječi od kojih bar dvije susjedne počinju istim grafemom. Naravno, u korpusu se akronimi, kao i druge riječi, često ne pišu u skladu s normom standardnog jezika. U

⁷ Sve upotrebe bolda i kurziva u primjerima iz *Korpusa* djelo su autora rada, a ne autora poruke.

⁸ O *samoispravljanju* i *ispravljanju* u SMS porukama u srpskom jeziku usp. Jelić – Polovina 2015.

korpusu su zabilježeni primjeri *akronima*: *OO* < općinski odbor, *BBI* (*bbi*) < Bosnia Bank International, *SCC* (*scc*) < Sarajevo City Center, *NPP* < nastavni plan i program, *ISSS* < Informacioni sistem studentskih službi. Zabilježeno je i skraćivanje složene riječi: *pp* < protupožarna, potom prigodna skraćenica: *mm* < matematika, obična skraćenica (kratica): *cc*, *cca* < circa, te neakronimsko skraćivanje skupa riječi: *doo* < društvo ograničene odgovornosti.

Skraćenica s ponovljenim grafemima može nastati i skraćivanjem jedne riječi koja sadrži ponovljene grafeme. U korpusu su zabilježeni primjeri *mess.* i *mess*, skraćeno od *Messenger*.

Pragmatički gledano, upotreba navedenih skraćenica nema drugu vidljivu funkciju osim uštede i nije izgledno da to među sagovornicima može uzrokovati nesporazum.

3.2.2. U SMS porukama, a nakon njih i u porukama poslanim putem aplikacija za instant dopisivanje, pojavljuje se jedan tip skraćenica koje nisu karakteristične za druge vrste tekstova pa predstavljaju značajne odlike SMS jezika i stila, odnosno *tekstizme*. Te se skraćenice tvore tako što se zadržava početak riječi *do suglasnika koji slijedi nakon prvog samoglasnika*, a zatim se taj suglasnik ponovi barem jedanput.

Najčešći primjer takva tekstizma je skraćenica *pozz* ‘pozdrav’, koja se u analiziranom korpusu u tom obliku pojavljuje 17 puta. Ista se skraćenica pojavljuje i u značenju glagola *pozdraviti* (4), ali i imenice *poziv* (5):

(4) Da me ne zna, nije se ni **pozz** (04412)

(5) Imao sam propuste **pozz** ko je (04175)

Više ekspresivnosti izrazu sa takvim skraćenicama može dati višestruko ponavljanje suglasnika: *pozzz* (u korpusu se javlja dva puta), *pozzzz*.

Slično izrazu *pozz*, koji se najčešće koristi na kraju poruke, upotrebljava se i skraćenica *ljubb* (< ljubac < poljubac), koja je u korpusu potvrđena dva puta. Istog su tipa i tekstizmi *sigg* ‘siguran’ (6), *nazz* ‘nazvati’ (7), a u izrazu *nezz* (8) i *nezzz* (9) ‘ne znam’ skraćenicom je obuhvaćena izgovorna cjelina (fonetska riječ) [nëznām].

- (6) Idem prema Kampusu al nisam **sigg** kud mogu proc lol (04043)
- (7) **Nazz** me ako treba sta uzet. Idem kuci (00390)
- (8) **Nezz** kad cete otamo krenuti **nezz** hocetel bit gladni zato mi javite kad abg krenete hocul i kad kuhat burek (01222)
- (9) **Xxxxxxx**, možeš li ti uzeti p ada mi preuzmemo, **nezzz** gdje je i dok dodemo može nestati (03338)

Upotreba ovog tipa tekstizama predstavlja svojevrsni SMS manir, u određenoj mjeri ima ludičku funkciju, a također ostavlja i vizuelni dojam. Može zbuniti primaoca poruke koji se s takvom jedinicom sreće prvi put, ali u kontekstu je uvijek dovoljno značenjskih viškova (zaliha) koje će osigurati prozirnost značenja i namjere pošiljaoca poruke.

3.2.3. U primjeru (10) ludička funkcija ponovljenih grafema izdignuta je na još viši nivo.

- (10) Evo mene h ocu xxxxx papire dapredam. Radim od jedan, jedino gospodzo ako me morescekati da zavrsimpoyyy (02895)

U navedenom se primjeru umjesto *pozzz* piše *poyyy*. Zamjena grafema *z* i *y* poznata je i relativno česta greška koja se pojavljuje u pisanju osoba koje šalju poruke putem više uređaja koji imaju različite tipkovnice. Uzrok tome je u različitom rasporedu grafema na “engleskim” i “bosanskim” tipkovnicama. Na mjestu na kojem “engleska” tipkovnica ima *Y*, “bosanska” tipkovnica ima *Z* i suprotno. Pisanje *poyy* umjesto *pozz* postalo je jedno od općih mjesta internetskih šala, kojima su djelimično “meta” ljudi koji se sporije prilagođavaju promjenama tehnologije, djelimično nepažljivi, a dobrim su dijelom i podsjećanje da svi pravimo greške. U *Sarajevskom korpusu* uz poruku 02895 informant je stavio napomenu da su greške u poruci namjerne. Lokucijska snaga poruke je dvojaka: značenje joj je prvenstveno informativno, a forma ima ludičku funkciju. U *Korpusu* je navedena poruka odgovor na poruku: “Radis li gospodzo? Ja odo u pijo pa ako hocesh s menom do fisa u halilovicimaljubimtr”, dakle ona je uspješna perlokucija prethodne replike u dijalogu pa se može zaključiti da je i njena

perlokucija uspješna (posrećena), jer sagovornici vješto vladaju istim kodom, odnosno pravilima jezičke igre.

4. U govornom bosanskom jeziku moguće je *coktanjem* iskazati negodovanje ili negaciju (usp. Bulić – Šator 2001: 39, Riđanović 1998: 76, Kristal 1988: 118). Pod *coktanjem* podrazumijevamo izgovaranje dentalnog klika, glasa koji zvuči slično glasu [c], ali koji ne nastaje na način uobičajen u bosanskom jeziku – tako što zračna struja ide iz pluća prema vani, pri čemu u govornom aparatu nailazi na prepreke gdje se zvuk stvara i oblikuje – već se zrak kreće u suprotnom smjeru, ide spolja ka unutra.⁹ Taj glas u bosanskom jeziku ne može se smatrati otjelotvorenjem nekog fonema, tj. ne može biti jedinica *druge artikulacije*, ali se u govoru koristi kao cjelovit znak, odnosno jedinica *prve artikulacije* (usp. Martinet 1982: 5–6).

U analiziranom korpusu SMS poruka *coktanje* je upotrijebljeno u dvama dijalozima, a zapisano je kao višestruko ponovljeni grafem c:

(11) Javi se ženo kad te zovem. (04075)

Čuj ženo. Cccc... Na sastanku sam, piši. (04076)

(12) Sta si se uvalio u sjediste a Xxxxxxxx stoji pored tebe? Cc djeckoo (04409)

Ušla je ta Xxxxxxxx u bus i pravi se da ne zna, e zato (04410)

Ma sta se pravi da ne zna hahaha (04411)

Da me ne zna, nije se ni pozz (04412)

Pa kad se to pozdravljala cc haha jes vidio ti njega sto zna zahaturit haha (04413)

U obama navedenim dijalozima *coktanje* je upotrijebljeno sa značenjem prijekora, ali mu je ilokucija prijekor radi šale.

5. Tipičan razlog ponavljanja grafema – općenito u jeziku a i u analiziranom korpusu SMS poruka – jeste *geminacija*. Rikard Simeon (1969: 388) tumači termin *geminacija* nizom sinonima (*udvajanje, udvojanje, udvojenje, udvostručenje, udvostručavanje, udvostručivanje, podvostručenje,*

⁹ Klikovi ili ingresivni glasovi mogu biti otjelotvorenje fonema samo u nekolicini jezika koji se govore na jugu Afrike i u Tanzaniji. Međutim, u mnogim jezicima svijeta takvi glasovi imaju različite parajezičke funkcije (usp. Gil 2013).

podvostručivanje, podvostručavanje), dodajući da se ta pojava sreće i u pismu i u izgovoru. Autor razlikuje geminaciju suglasnika, samoglasnika i riječi. U ovom radu geminacija suglasnika i samoglasnika jednako su nam važne, dok se “geminacijom riječi”¹⁰ ovdje nećemo baviti. “U alfabetском pismu geminacija se obično označava dvostrukim suglasnikom ili samoglasnikom. (...) U govoru geminacija dovodi do produženja glasa ili do perioda potpunog zatvora prije oslobađanja eksplozivnog glasa (...)” (ibid.).

5.1. Geminacija je općenito rijetka u riječima bosanskog porijekla, ali se prilikom fleksije ili tvorbe riječi ponekad formiraju riječi s udvojenim samoglasnicima ili suglasnicima. Jedini primjer udvajanja grafema u analiziranom korpusu jeste glagol *pookasniti*, upotrijebljen u sljedećem primjeru:

(13) Jarane neznam gdje si mislila danas ja sa otisla xxxxx onaj papir u sudu izvadit pa necu bit kod kuce i **pookasnicu** ako dodjes kod dajdje kljuc a mozes i kuci kako ti hoces (01526)

Glagol *pookasniti* upotrijebljen je s denotativnim značenjem i nema potrebe komentirati njegov doprinos ilokuciji iskaza.

5.2. Geminacija je mnogo češća u riječima stranog porijekla, a riječi ili duži izrazi iz savremenih evropskih jezika relativno se često pojavljuju u SMS porukama na bosanskom jeziku. Među njima je najviše riječi koje su porijeklom iz engleskog jezika ili koje su u jezičku praksu govornika bosanskog jezika dospjele posredstvom engleskog: *app, don't worry, free, hello, I need the location NOW!!, kiss, matt, Missin u!!, noodles, See u at 10!, shopping centar, sorry (SORRYYY, sorryyyy), wellness*. Sve navedene riječi imaju i sinonim potpuno adaptiran fonološkom i gramatičkom sistemu bosanskog jezika, dakle korisnici jezika, odnosno pošiljaoci poruka koriste strane izraze kao stvar vlastitog izbora. Njihovi motivi da postupaju tako izlaze izvan granica zanimanja koje imamo u ovom istraživanju. Za ovaj rad najvažnije je konstatirati da upotreba dvostrukih grafema nema posebnu ilokuciju – oni se koriste jednostavno zato što upotrijebljene strane riječi u sebi imaju dvostruke foneme.

¹⁰ Primjere takve *geminacije* radije ćemo smatrati *repeticijom* (usp. Marković 2007: 141).

5.2.1. Jedan dio registriranih riječi porijeklom iz engleskog jezika ili raširenih zahvaljujući njegovu posredovanju a koje sadrže dvostruke grafeme jesu imena, naprimjer *Jerry* (“Tom i Jerry”), ili riječi koje se koriste kao imena, obično ugostiteljskih objekata: *boardroom* (“bujrum u boardroom”), *Cheers*, *Holiday Inn* (u Holiday Inn-u, iza holiday inn-a), *Marriott*, *Picasso*. U analiziranom korpusu relativno često koriste se i riječi iz diskursa digitalnih komunikacija ili nastave na daljinu koje sadrže dvostruke grafeme: *call* (“video call”, “call me”), *classroom*, *imessage*, *meet* (“na Meet-u”), *Messenger* (*messenger*), *screen*, *Whatsapp*. Ni u njima upotreba dvostrukih grafema ne nosi značajnu pragmatičku informaciju.

5.2.2. U porukama se dosta rjeđe koriste riječi porijeklom iz drugih stranih jezika, a obično u porukama osoba koje imaju dugotrajni boravak izvan Bosne i Hercegovine (dijaspora). Među takvim riječima neke sadrže dvostruke grafeme. Zapažene takve riječi iz njemačkog jezika su: *hallo*, *Mutti*, *Amstetten* (vlastita imenica), *aufpassen*, *Spendenbutton bite dazugeben*; iz švedskog: *Brandkärra*, *utvecklingsamtal*; iz italijanskog: *pizza*, *Stretto* (ime ugostiteljskog objekta), *Tasso* (prezime pisca).

5.3. U bosanskom jeziku mnoštvo je riječi koje su porijeklom iz orijentalnih jezika. Mnoge od njih u izvornom jeziku imaju geminirane suglasnike i u izgovoru i u pisanju. U pravopisnoj normi savremenog bosanskog jezika u mnogim se slučajevima dopušta ili preporučuje kao jedino prestižno pisanje takvih riječi s udvojenim suglasnicima. Ta se pojava naziva *orijentalna geminacija* (usp. Bulić 2022: 133), a naročito je prisutna u islamskom diskursu. Ona je odlika standardnog bosanskog, a ne i standardnog hrvatskog i srpskog jezika (usp. Muratagić-Tuna 2005: 123), pa njena upotreba u tekstu može imati i simboličku funkciju.

5.3.1. U *Sarajevskom korpusu* zabilježeno je mnogo primjera riječi s orijentalnom geminacijom, ali one nisu izrazito raznovrsne. Osim islamskih termina *hadždž* (“Gdje smo ostavili one abaje sa Hadzdza?” /01771/) i *muezzin* (“Wealejkumu selam dragi moj ahabu muezzine XXXXXXXX XXXXXXXX xxxxxx! Ok!” /04385/), u pitanju su mnogobrojne upotrebe riječi *Allah* i njenih izvedenica (npr. *Allahov*) te raznih složenica i izraza koji je sadrže:

Allah Imanet, Allah mubarek olsun (Allah Mubarek Olsun), Allah razi olsun (Allah Razi Olsun, Allah raziolsun, Allah razula, Allahraziola, Allahraziolsun), amin Allah, elhamdulillah, insallah (insha'Allah, Inshallah, inshallah), MasAllah (Masha'Allah), Subhanallah. S geminacijom se koriste i brojne varijacije islamskog pozdrava *selama: Esselamu alejke, Esselamu alejkum, Esselamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu, Esselamualejkum, Alejkumusselam, Vealejkumusselam.* Navedenim primjerima treba dodati i riječ *Džen'net*, u kojoj je geminacija na iznenađujući način razbijena apostrofom:

- (14) Selam. Vidio sam da ti je majka preselila. Vjerovatno ti nije sada ni do čega ali, život ide dalje.. Allah neka joj se smiluje i podari lijepi **Džen'net**. Amin. (04370)

Orijentalna geminacija u ortografskoj normi bosanskog jezika ima etimološko, tradicijsko, frekvencijsko i simboličko opravdanje (usp. Bulić 2020). No, kako vidimo, orijentalna geminacija u navedenim primjerima nije jedini način na koji korisnici jezika pokušavaju što izvornije pisati arapske riječi i izraze koji se tiču islama. Na osnovu konteksta ne može se zaključiti ništa o učinku takvog pisanja na primaoca poruke.

5.3.2. Geminacija je često kombinirana s unutrašnjom kapitalizacijom¹¹, nepotrebnim apostrofima, dvostrukim grafemima *a* u 'mašallah' i 'inšallah' i sl., što svakako smatramo pretjerivanjem. Čini se da je to pretjerivanje bar u nekim slučajevima povezano s religioznošću korisnika jezika, koji nikako ne bi željeli da se svojim načinom pisanja ogriješe o Boga. "Ispravno" pisanje riječi *inšallah* neke korisnike jezika toliko opterećuje da se ne ustručavaju savjet potražiti od fetvei-emina.¹² Čak i oblici *hadždž* i *muezzin*, koje

¹¹ O unutrašnjoj kapitalizaciji u bosanskom jeziku kritički je pisala Azra Hodžić-Čavkić (2019).

¹² Pitanje je postavljeno u obliku: "Koje je ispravno pisanje riječi 'Inšallah', i da li se to treba pisati kao tri razdvojene riječi?" a odgovor fetvei-emina je bio: "Sintagma: 'In šae Allah' sastavljena je od tri riječi: in - ako, šae - htjedne, hoće, želi i Allah, što znači: ako Bog da. Ako neko prilikom transkripcije i spoji spomenute riječi, značenje se neće promijeniti, tako da to nije nikakav problem." Usp.: <https://islamskazajednica.ba/index.php/zikr-i-dove/15788-pisanje-rijeci-insallah?highlight=WyJwaXNhbmplll0=>, posjećeno 24. 12. 2023.

smo zapazili u korpusu, nisu oblici preporučeni u normativnim priručnicima bosanskog jezika (usp. Halilović – Palić – Šehović 2010: 679, 680, Halilović 2017, Bulić 2022), ali oni, osim izrazite simboličke vrijednosti, imaju i etimološko opravdanje.

U korpusu smo, međutim, zapazili i primjere geminacije koji nemaju etimološko, već samo simboličko opravdanje i predstavljaju oblik izrazitog pretjerivanja u “vraćanju izvorima” prilikom pisanja riječi iz islamskog diskursa. Usp.:

(15) **Sellam alejkum** dragi prijatelju. Mektebska nastava za tvoje dijete počinje od ove subote. Tvoj efendija (00941)

(16) **Sellam**, kako ste vi, kako provodite dane u izolaciji? (02721)

(17) Duso **sellam** kako si imas li ti interneta (03394)

Teško je odrediti tačan razlog geminacije u obliku *sellam*. Ali budući da se koristi mahom u tehnologijom posredovanom komuniciranju, možemo ga smatrati tekstizmom, slično kao ranije komentirane oblike *ljubb* ili *pozz*.

Ostaci orijentalne geminacije naziru se u još jednom tekstizmu: *allam*, koji potječe iz usmenog, razgovornog diskursa, a dopisivanje, koje je često oblik oponašanja razgovornog stila, može mu pružiti uvjete da se potvrdi i učvrsti:

(18) Bruca eto me s cetkicom do tebe **allam** nemoj da odes eto me za 3 minute (04637)

Postanak oblika *allam* tumačimo sljedećim slijedom glasovnih promjena: *Allaha mi [allahami]* > *allaham* > *alláam* > *allam*. Gubljenje geminacije moglo bi navedenu etimologiju učiniti neprozirnom.

6. Preostale upotrebe ponovljenih grafema u analiziranom korpusu mogu se smatrati primjerima *alonžmana*. Alonžman je glasovna figura “koja nastaje produžavanjem glasova u toku njihovog izgovora” (Muratagić-Tuna 2005: 149), odnosno “ekspresivno izražajno sredstvo koje omogućava da se vizuelnim putem u pisanom tekstu stvara auditivna slika psihološkog stanja govornika (ibid., 150). Za alonžman se može reći da je i fonostilem koji

predstavlja “zvučno preoblikovanje lekseme ili cijelog iskaza pomoću fone-me ili sloga u ritmičku strukturu stilski organizovanog govora, drukčiju od normom zadate” (Babić 2019: 381).

U teoriji se navodi mnogo različitih motiva za upotrebu alonžmana. Prije svega, za njim se poseže radi “naglašavanja značenja riječi (ili rečenice)” (Muratagić-Tuna 2005: 149) i “dodatnog semantizovanja osnovnog značenja lekseme” (Babić 2019: 382), zatim da posluži kao “specifična zvučna slika kojom se podražava određeno raspoloženje ili stanje adresanta iskaza” (Babić 2019: 384). “Raznovrsni su efekti, komunikativni i ekspresivni, koji se utkivanjem alonžmana u tkivo teksta postižu. Najčešće realizovane komunikativne funkcije putem alonžmana jesu: imitativna, intenzifikatorska, kontaktna, imperativna i persuazivna” (Babić 2019: 387). Alonžman također “može da ispoljava molbu (ne dajte meeee), čuđenje (ooo?eee?), naredbu (u stroooj!) itd.” (Kasumović 1991: 118) te jecaj, sladostrašće, prizivanje, kalambur (ibid., 119). U literaturi o SMS porukama, navodi se da ponavljanjem grafema, najčešće samoglasnika, “autor poruke želi da naglasi ton poruke: ushićenje, zahvalnost, tugu, opominjanje i slično (Šandrih – Vitas 2018: 162).

6.1. Alonžman je u SMS porukama veoma čest, a primjeri alonžmana u *Sarajevskom korpusu* najvećim dijelom ostvaruju se u sljedećim konstrukcijama, odnosno kontekstima: (1) u uzvicima i sličnim jedinicama, (2) u oblicima vokativa ili sličnim jedinicama te (3) u iskazima koji sadrže uobičajene formulacije za pozdrave, čestitke ili prijekore.

6.2. Alonžman je “pojmovno, impresivno i ekspresivno prisutan najviše u uzvicima i onomatopejskim uzvicima” (Kasumović 1990: 117). Prema uobičajenim definicijama, uzvici su “riječi kojima se obilježavaju emocionalna stanja govornika, glasovni sadržaj zvukova iz prirode, a služe i kao podsticajni znaci, uglavnom za tjeranje i mamljenje životinja” (Jahić – Halilović – Palić 2000: 303). Uzvici su tipični “po neustaljenosti forme upravo zato što većina uzvika (onomatopejski uzvici posebno) predstavlja jezičke znake motivisanog karaktera i aktualizuje indeksičku relaciju između forme i značenja, tj. forma lekseme prati varijabilnu liniju zvuka koji se podražava” (Babić 2019: 384–385).

6.2.1. Uzvici se u SMS porukama najčešće ostvaruju na njihovu početku. U velikom broju zabilježenih primjera uzvici pospješuju oponašanje usmenog razgovora, u kome bi autor vjerovatno upotrijebio uzvik za privlačenje pažnje sagovornika. Tipični primjeri uzvika na početku poruke su *e*, *hej*, *ej* i *halo*, a neke od njihovih alonžmanskih varijacija su: *ee*, *eee*, *eeee*, *eeeee*, *eej*, *ejj*, *ejjj*, *haloooo*, *hallooooo*, *hee*, *heee*, *heeeeee*, *heej*, *heeej*, *heeeej*, *heii*, *hejj*, *hejjj*. Usp.:

- (19) **Ee** bil mi pls uzela sirnicu u pekari (00377)
- (20) **Eee** zeno sta ima kako si jutros jel pritisak ista op (00373)
- (21) **Eeee** nemam kredita ako mozes nazovi me ili ustvari samo izadji da se vidimo ako hoces. (00907)
- (22) **eeeee**, hoćemo se mi nalazit u pola 7? (04139)
- (23) **Eej** samo sebi kupi sok. (04471)
- (24) **Ejj**, da nije ktb ostala moja crna suknjica? (04723)
- (25) **Ejjj** ja sam u sccu u vatri, kad imas XXXXX da se djemona (02659)
- (26) **Haloooo** dokle ste? (00991)
- (27) **Hee** mozes li reci prof. Xxxxx, msm razrednici da cu ja kasniti, ako ti nije tesko, msm da ce biti u zbornici (03051)
- (28) **Heee** ponesi mi za glavu sta ako imas (01918)
- (29) **Heeeeee**, evooo Xxxxxxxxx u NK (02920)
- (30) **Heej** hoces li ici mozda u prodavnicu, da mi kupis noodles? (00097)
- (31) **Heeej** pita mama jesi li stigla (00292)
- (32) **heeeej**,ja mislim da veceras ne mogu da izadjem, inekcije primam pa eto da ti na vrijeme javim (04828)
- (33) **Hejj** čao, u ponedjeljak mi je rođendan pa ako budeš slobodna dođi mi malo da se ispričamo. (02739)
- (34) **Hejjj**, izvini nisam vidjela da si me zvala, je li nešto hitno??? (01251)

Alonžmanske varijacije navedenih uzvika samo dočaravaju pojačanu duljinu ili glasnoću izgovora.

6.2.2. Alonžman u sljedećim primjerima također služi da dočara dulji izgovor, glasniji izgovor ili snažniju emociju govornika. Emocije koje se iskazuju istog su kvaliteta kao i one koje bi bile prenesene uzvikom bez alonžmana, naprimjer, tuga i razočaranje (35), radost i iznenađenje (36), ljutnja i razočaranje (37), odbojnost (ilokucija prijekora) (38), sreća (39), ljutnja (40), prividna tuga (41), iznenađenje i razoračanje (42) ili hinjeno iznenađenje i razoračanje (43), veselje (44) i sl.

- (35) **AJJJ**. I TO TI JE NEKA LJUBAV. (02663)
- (36) Mustuluk! 10 si dobila iz zadace kod Xxxxx :D (02189)
Ohooohoo, suze se isplatile hahaha Hvalaaa ?????? (02190)
- (37) Hanarin pogled. **Ooooooooooj** izisla s ispita i sjetila se (04205)
- (38) **Pfff**. Neko neko koristi internet kad radi. xd Rekla sam mu da cu mu javiti hocu li stici na taj u 9 jer ne znam kad ce rodica doci. (...) (02517)
- (39) **Jupiiiiii**. Neka mu je sa srecom. Je li u skoli? Mi bili na Vrelu Bosne sa djecom, sad hocemo na cevape pa imam sjednicu u 19h. Hvala ti na informaciji. (00874)
- (40) **Jooj**, sve zavisi od ostalih nalaza, neces pogrijesiti s vocem, omega je dobra za srce, eh, sad, gdje je ima, orasasti plodovi. Sto puta na hajr. (01034)
- (41) **Jooooj** jest lijepo kada si pospan a moras na pošo:-D (02393)
- (42) Jedino suboda u 15 do 11. Sve im je puno. (03939)
Oooo, tek. Eh, sama sam kriva. A ujutru, rano? Strah me je to ima dosta zaraženih. (03940)
- (43) Kupi neku čokoladu sister (04886)
Šta ako neću? (04887)
Oooooo, onda ću misliti da me ne voliš. (04888)
- (44) I tebi sretan put kroz Lješevu **opaaa**

6.2.3. Neke riječi po službi podsjećaju na onomatopeje, ali zaista ne predstavljaju oponašanje zvukova iz vanjezičke stvarnosti, već prije dočaravaju ili predočavaju određene radnje. Tako, naprimjer, riječ *boc* nije oponašanje zvuka bockanja ili ubadanja, već “predočava ubod (iglom ili čime sličnim)”

(Halilović – Palić – Šehović 2010: 77). Nekad se i u takvim riječima u SMS porukama ostvaruje alonžman:

(45) NOVI CAMARO NA MARIN DVORU , TABLICE DUBAI ,
2015.

AAAAA AAA SVRŠŠŠŠ (03414)

(46) Može bro jos bolje...

(...) ZZzzZzz (00718)

Istaknuta riječ u primjeru (45) dočarava sladostrašće, a ona u primjeru (46) na stripovski način predočava spavanje. Alonžman u njima ukazuje na trajanje.

6.2.4. U SMS porukama alonžman se ostvaruje i u nekim riječima koje gramatički nisu uzvici (ili bar literatura o njima nema jednoglasan stav da su uzvici), ali po sintaksičkoj samostalnosti i izgovornoj izdvojenosti iz iskaza podsjećaju na iskaze. Takve su, naprimjer, riječi *okej* (ili njene varijacije), *jes* (< engl. *yes* ili bos. *jes* < *jest*), *amin*, *hvala* i sl. Usp.:

(47) **Okej**. (Napomena informanta u 02718)

(48) **Okee** ljubimo i mi tebe (01075)

(49) Poslat cu ti maturski na mail vcrs (04854)

Okiiii (Napomena informanta u 04854)

(50) Jel ti doso kredit? (02121)

Jessss hvala (02122)

(51) Živ bio što prijee nam se oženio.

Amiin (01219)

(52) Je li stigloo (02444)

Jeste **hvalaaaa** (02445)

U navedenim primjerima alonžman dočarava dužinu izgovora, ali i razdraganost, sreću, dobro raspoloženje autora poruke.

6.3. Značajan dio primjera s alonžmanom ostvaruje se u oblicima vokativa:

(53) **Sekaaaa**; 10 si kod Xxxxxx dobilaaaa

(54) Vazi **dragaa**, vidimo see

- (55) **Milaaaa** kupi mi jednu knjigu, ja necu stici, plz
 (56) Sretan puut **dragaaa**, uzivaaj
 (57) Sretna Nova godina! Sve najljepse ti zelim **amidzaaa**, puno zdravlja, sreće i ljubavi!
 (58) **mali**, halali, neću dolaziti na sinapsu, slošil sm se praaavo
 (59) Nije jos pocelo, a **draaaga** xxxxx s nama su i redovni tako da nekad u 4 mozda cu doc na red hahahahaha
 (60) **Majkaaa** mi odosmo sa xxxxxx i ostalim negdje hodati, pa cemo na derbi sa xxxxxx. Ljubljuuub

U takvim primjerima alonžman sugerira duljinu i glasnoću izgovora te sreću i ushićenje autora. Navedene su poruke govorni činovi “koji se realizuju pojačanim tonom, odnosno podrazumijevaju dovikivanje” (Babić 2019: 388–389). U nekim od navedenih poruka alonžman se pojavljuje na još nekoj riječi izvan vokativa pa se nekad stječe dojam da je ponavljanje grafema svojevrsni manir, “navika ruke” korisnika telefona – i daje osnova za pretpostavku da bi se autori poruke jednako ponašali i kad šalju vedru i tužnu poruku.

U korpusu su zabilježeni i sljedeći vokativi s alonžmanom: *djeckoo*, *drugariceeee*, *dušooo*, *lolee*, *ljubavii* (*ljubaviiii*), *ljubee*, *ljubicee*, *mačkoo*, *mali* (*mali*, *mali*), *mamiii* (*mamiiii*), *misuu*, *rodicee*, *seeeeeeko*, *seljoo*, *sineeee*.

6.3.1. U korpusu je potvrđen i oblik riječi *bona* s alonžmanom:

- (61) Hocel te slike iz Istanbula vise **bonaa** (04902)

Riječ *bóna* oblikom je pridjev ženskog roda (oblik muškog roda je *bòlan*), koji se koristi samo u vokativu, ali to nije jedinstveno stajalište o njenoj kategorijalnoj pripadnosti (u Halilović – Palić – Šehović /2010: 81/ smatra se česticom, kao i riječ *bà*). Ona “služi za izricanje **1. a.** usrdne molbe (...) **b.** čuđenja, zaprepaštenosti (...) **c.** predbacivanja, spočitavanja (...) **2.** dobre volje i raspoloženja (...)” (ibid.). I ovdje alonžman ima iste funkcije (ilokucije) kao i u vokativima imenica u primjerima (53–60).

6.3.2. U literaturi se naglašava da se alonžmanu mogu podvrgnuti samoglasnici, strujni suglasnici i vibrant *r* (usp. npr. Bulić 2022: 135). To zaista dolikuje prirodi spomenutih suglasnika i njihovu izgovoru. Međutim, u

Sarajevskom korpusu zabilježen je i primjer u kome se alonžman ostvaruje ponavljanjem suglasnika *ć* (doduše, u poruci zapisanom bez dijakritika) te ponavljanje suglasnika *k*:

(62) **Sekiccccc** volim te najviše uzela sam ti maicu na pikice haj cao zaboravi nisam ti ni rekla a eto da znas da te voliiiiiii **sekkkaa-aaa** najvišeeeee (00237)

U navedenom primjeru ne može biti govora o tumačenju da ponavljanje grafema sugerira njihovu produženu realizaciju prilikom izgovora, jer je *ć* i *k* nemoguće produženo izgovarati. Ovdje dolazi do izražaja jedna važna osobina SMS poruka: one nisu namijenjene glasnom čitanju. Ponavljanje grafema u navedenoj poruci očigledno je dio manira i zaista dobra raspoloženja – prisutno je u više riječi – a ponavljanje grafema *ć* i *k* otkriva se kao još jedna osobitost stila SMS poruka – tekstizam.

Isto se može tumačiti i alonžman suglasnika *s* u sljedećem primjeru:

(63) Majiiii sretn **rodjuss**s (03044)

Iako je *s* strujni suglasnik, riječ *rođus* (‘rođendan’) nije mjesto gdje bi se on produžio u izgovoru (produžio bi se samoglasnik *u*).

6.4. Karakteristična je još jedna veća skupina primjera s alonžmanom, a to su poruke u kojima se ostvaruje govorni čin čestitke (*Sretan rođendaaaan, XXXXX NAŠOJ SRETAN ROĐENDANNN*), pozdrava (*baaaaj, ćaooo /ćaoo-ooo/, selaam, we selaam*) ili njihovih ekvivalenata, odnosno formula koje se koriste prilikom početka razgovora (sastanka) ili njegova kraja (rastanka) (*cmooook*, “Hajdeee cuvaj se pazi seee :P <3” /03369/, *ljubiiiiiiim, ljubim teee /ljubim teeee/, ljubimm /ljubimmmm/, ljubljuub /ljubljuuub/, ljuuub, pusekkk, sreataaan put, sretnoooo*, “Takodjeeeeuzivajte<3333333” /04259/, *vidimo see /“VIDimo seee <3”, “Vidimo seeee :)”/*, *volimmm teeee*).

Ponavljanje grafema *k* u riječi *pusekkk* tekstizam je kao i ranije spomenuto *c* (*ć*) u *sekicccc*.

7. U radu smo analizirali multipliciranje grafema u SMS porukama na bosanskom jeziku, s naročitim osvrtom na njihovu pragmatičku dimenziju. Analizirali smo prvih 5000 SMS poruka u *Sarajevskom korpusu SMS*

poruka na bosanskom jeziku (Bulić i dr. 2023). Zapazili smo nekoliko tipova primjera s ponovljenim grafemima.

Prvu grupu predstavljaju primjeri s nenamjernim greškama (*kkavir* < *klavir*, *trrbale* < *trebale*). U njima ponavljanje grafema nema istaknutu pragmatičku vrijednost.

Druga su grupa skraćenice s ponavljanjem istih grafema. Neke od njih su standardne, naprimjer *BBI*, *SCC* i sl., a neke se ostvaruju u SMS komunikaciji i tekstovima čiji su autori pod utjecajem konvencija SMS jezika. Među njima se ističu skraćenice poput *pozz* ‘pozdrav, pozdraviti’, *sigg* ‘siguran, sigurno’, koje smatramo izrazitom odlikom jezika SMS poruka, odnosno tekstizmima.

Ponavljjanje dentalnog klika sa značenjem prijekora veoma se često upotrebljava u razgovornom stilu bosanskog jezika. Kada se takav iskaz zapisuje, obično se piše niz ponovljenih grafema *c*. To je potvrđeno na nekoliko primjerima u analiziranom korpusu.

Značajan razlog ponavljanja grafema u jeziku jeste i geminacija. U analiziranim SMS porukama geminacija se, kao i inače u bosanskom jeziku, ostvaruje najčešće u stranim riječima i posuđenicama. Naročito se ističe sloj islamske leksike u kojoj je prisutna tzv. *orijentalna geminacija*. U bosanskom jeziku orijentalna geminacija ima izrazitu simboličku vrijednost pa se u nekim primjerima posuđenica koristi geminacija, iako suglasnici nisu geminirani u polaznom orijentalnom jeziku. Čest primjer pretjerivanja u upotrebi orijentalne geminacije jeste riječ *sellam*.

Značajan broj ponovljenih grafema ostvaruju se u riječima koje smo prepoznali kao primjere *alonžmana*. Alonžman se najčešće ostvaruje u uzvicima (*heeeej*), oblicima vokativa (*dušooo*, *seko*) te govornim činovima čestitki, pozdrava i njihovih ekvivalenata (*sretan rodjendaaan*, *sretnooo*, *ljubiiiiimm...*). Iako se alonžmanu prirodno mogu izložiti samo vokali, strujni suglasnici i vibrant *r*, u SMS porukama ponavljaju se i neki drugi suglasnici, npr. *ć* (> *c*) (*sekicccc*) ili *k* (*pusekkkk*). Takvi se suglasnici ne mogu produljavati u govoru pa njihovo ponavljanje u SMS porukama ističe važnu odliku tih poruka: one i nisu namijenjene za glasno čitanje. Ponavljjanje suglasnika koji se ne mogu izgovarati produženo smatramo izrazitim primjerima tekstizama.

Ovaj rad može značajno doprinijeti opisu SMS poruka kao žanra te jezika SMS poruka općenito. Također donosi nove spoznaje o načinima skraćivanja riječi i ispituje granice alonžmana. U tekstu se u prvi plan ističe pragmatička dimenzija ponavljanja grafema i teži se odgovoriti na pitanje šta se tim ponavljanjem postiže, a šta ne. Analizirani materijal i primijenjene metode dovele su do raznovrsnih odgovora, koji mogu biti osnova za dalje istraživanje pragmatike SMS poruka.

Izvor

Bulić, Halid, Elma Durmišević, Azra Hodžić-Čavkić, Enisa Ivojević, Azra Ahmetpahić-Peljto, Belmin Šabić (2023), *Sarajevski korpus SMS poruka na bosanskom jeziku*, Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Sarajevo.

Literatura

Austin, John L. (1962), *How to Do Things With Words*, Oxford University Press, London.

Babić, Milanka (2019), *Eksklamativne konstrukcije u srpskom jeziku*, Andrićev institut, Višegrad.

Bakšić, Sabina, Halid Bulić (2019), *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo.

Bulić, Halid (2011), *Iz morfologije i sintakse savremenog bosanskog jezika*, Slavistički komitet, Sarajevo.

Bulić, Halid (2020), “Kako?: O prirodi normiranja jezika”, *Blog Halid Bulić* (ISSN 2744-1326), 14. 11. 2020, <https://www.halidbulic.ba/2020/11/14/kako-o-prirodi-normiranja-jezika/>.

Bulić, Halid (2023), “Predgovor”, u: Bulić i dr. 2023: vii–xv.

Bulić, Refik (2022), *Bosanski pravopis*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla.

Bulić, Refik, Muhamed Šator (2001), *Naš jezik: Udžbenik za 1. razred srednjih škola*, Bosanska riječ, Tuzla.

Crystal, David (2008), *Txtng: The Gr8 Db8*, Oxford University Press, New York.

Gil, David (2013), “Para-Linguistic Usages of Clicks”, in: Dryer, Matthew S., Martin Haspelmath (eds.), *WALS Online* (v2020.3), [Data set]. Zenodo, <https://doi.org/10.5281/zenodo.7385533>, <http://wals.info/chapter/142>.

- Halilović, Senahid (2017), *Pravopis bosanskoga jezika*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Slavistički komitet, Sarajevo.
- Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.
- Hodžić-Čavkić, Azra (2019), “Konceptualnost velikog slova”, *Lingvazin* VII/1, decembar 2019, 29–31, https://izbjik.ba/Lingvazin/Lingvazin_VII-1_12_2019.pdf.
- Jahić, Dževad, Senahid Halilović, Ismail Palić (2000), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica.
- Jelić, Gordana, Vesna Polovina (2015), “Samoispravka i ispravka u jeziku kratkih poruka”, *Anali Filološkog fakulteta* 27/2, Beograd, 419–436.
- Kasumović, Ahmet (1990), *Jezik i folklor*, Univerzal, Tuzla.
- Klimentić, Edna (2016), “Skraćenice u tekstualnim porukama”, *Lingvazin* IV/1, decembar 2016, str. 14–15, https://izbjik.ba/Lingvazin/Lingvazin_IV-1_12_2016.pdf.
- Kristal, Dejvid (1988), *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec, Nolit, Beograd.
- Marković, Ivan (2007), “Repeticija i reduplikacija u hrvatskome”, *Suvremena lingvistika* 64, Zagreb, 141–157.
- Marković, Ivan (2012), *Uvod u jezičnu morfologiju*, Disput, Zagreb.
- Martinet, André (1982), *Osnove opće lingvistike*, preveo August Kovačec, BibliotekaTeka, Zagreb.
- Muratagić-Tuna, Hasnija (2005), *Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi (sličnosti i razlike)*, Bosansko filološko društvo, Sarajevo.
- Palašić, Nikolina (2020), *Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja?*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb; Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka.
- Riđanović, Midhat (1998), *Jezik i njegova struktura*, treće izdanje, Šahinpašić, Sarajevo.
- Simeon Rikard (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, 1. dio, A–O, Matica hrvatska, Zagreb.
- Šandrih, Branislava B., Duško M. Vitas (2018), “Kvantitativni pregled jezika kratkih poruka”, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 47/3, pp. 155–165; <https://doi.org/10.18485/msc.2018.47.3.ch10>.
- Šehović, Amela (2012), “Skraćivanje riječi u kratkim tekstualnim porukama (SMS-ovima) na bosanskom jeziku”, *Gradovrh* 9/2012, Tuzla, 103–113.

PRAGMATIC VALUES OF GRAPHEME REPETITION IN SMS MESSAGES IN THE BOSNIAN LANGUAGE

Summary

In this paper, the phenomenon of grapheme multiplication in SMS messages in the Bosnian language was analyzed, with a particular focus on the pragmatic dimension of the repeated graphemes. For research purposes, the first 5,000 SMS messages in the *Sarajevo corpus of SMS messages in the Bosnian language* (Bulić *et al.* 2023) were analyzed. The observed examples with repeated graphemes can be classified into the following types: (1) examples with unintentional errors, (2) abbreviations with repetition of the same grapheme, (3) repetition of the grapheme *c* with the dental click value with the meaning of reproach, (4) gemination, and (5) lengthening. Some abbreviations with repetition of letters such as *poz* (< *pozdrav*, *pozdraviti*) 'greeting, greet' or *sigg* (< *siguran*) 'sure' are characteristic of technology-mediated communication, primarily SMS, and can be considered *textisms*, a manner of SMS communication. Gemination often appears in foreign words and words of oriental origin, where it is used in accordance with the orthographic norm of the Bosnian language, but examples of a kind of exaggeration in the use of gemination in Islamic discourse have also been recorded. Lengthening is most often realized in interjections (*heeeej*), vocative forms (*dušooo*, *seko*) and speech acts of congratulations, greetings and their equivalents (*sretan rođendaaan*, *sret-nooo*, *ljubiiiiimm...*). Although only vowels, fricatives and vibrant *r* can naturally be lengthened, some other consonants are also repeated in SMS messages, for example *ć* (> *c*) (*sekicccc*) or *k* (*pusekkk*). Such consonants cannot be lengthened in speech, so their repetition in SMS messages highlights an important feature of these messages: they are not meant to be read aloud. We consider the repetition of consonants that cannot be pronounced extended to be distinct examples of *textisms*. The examples with lengthening exhibit the most variety with regard to the intentions of the sender of the message and the feelings they wish to convey, reflecting the desired effects of the message.

Key words: SMS (text message), gemination, lengthening, pragmatics, textism